

**Válasz „Tátrai Tünde: Verseny és innováció változó piaci környezetben a közbeszerzésben” című
akadémiai doktori értekezésére adott bírálatokra**

Köszönöm a bírálók munkáját, észrevételeiket, melyekre az alábbiak reagálok. Az egyes bírálók véleménye részben átfed, ezért a kritikai észrevételeket témakörönként válaszolom meg hivatkozva a bíráló által jelzett témára, felvetésre, hiányosságra, eltérő véleményre.

1. Megjegyzés, észrevétel Telgen és társai (2007) modelljének kritikájáról

Telgen és társai (2007) hétszintű közbeszerzési fejlettségi modelljére építve öt olyan, általam végzett, vagy vezetésemmel lefolytatott kutatás került kiválasztásra, amelyek fejlettségi szinthez kötötten számos témakörhöz kapcsolódva igazolják, hogy milyen értéket tud képviselni a közbeszerzési kérdések vizsgálata. Kiválasztott öt kutatásom mindegyike más-más módszertannal készült és a közbeszerzést érintve más-más témakör köré épül. A bíráló Telgen és társai (2007) modell¹ kritikájának hiányát kifogásolja, amelyhez kapcsoltam a bemutatott kutatásokat. Az érintett modell az International Research Study on Public Procurement², a több mint 20 éve folyó kutatási program egyik eredménye, melyhez személyesen kötődöm és egyfajta tisztelgés is azok előtt, akik a nemzetközi közbeszerzési kutatásokban bevezettek és lehetőséget biztosítottak számomra. Ugyanakkor ezt a modellt nem tekintem olyan elméleti háttérnek, mint Tsoukas és Chia (2002) alapvetését az állandó változásról, melyhez a szervezeteknek alkalmazkodniuk kell, vagy a dinamikus képességek elméletét (Teece és társai, 1997), vagy Tidd és társai (2001) által vázolt innovációs folyamatot. A Telgen és társai (2007)-féle modell egy keretrendszert ad módszertanilag, melynek pozicionálása önmagában azt jelzi, hogy ennek a logikának megfelelően ennek segítségével rendszereztem a bemutatásra kerülő öt kutatást.

2. Megjegyzés, észrevétel a marketing-irodalomról

A bíráló álláspontja szerint a beszerzés és értékesítés elméleti megközelítései nem kerültek bevonásra az elméleti háttér kialakításakor. A nagydoktori értekezés elméleti megalapozását részben olyan erőforrásalapú vállalatelméletre építettem, mint a dinamikus képességek elmélete. A szakirodalom ugyan vitatkozik a dinamikus képességek elméletének önálló voltán, ugyanakkor mind az erőforrásalapú vállalatelméletek, mind a dinamikus képességek elmélete nézőpontjából mind a beszerzés, mind a marketing vonatkozásában közös bázisként szolgálnak³. Valóban elsősorban nem funkcionális szempontból közelítettem a közbeszerzéshez köthető elméletek azonosításakor, hanem sokkal inkább igyekeztem olyan elméleti háttérrel azonosítani, mely nagyobb ívű és az erőforrásalapú logika dinamikus környezetben történő kiterjesztését feltételezi, mely mind a marketing-irodalom, mind a beszerzés-irodalom, ellátási lánc menedzsment irodalom által elfogadott.

3. Megjegyzés, észrevétel az innováció és kapacitásépítésről

A bíráló megítélése szerint az innováció és kapacitásépítésre vonatkozó megállapítások nem tekinthetők új kutatási eredménynek, amivel egyet kell, hogy értsek. A kutatás során kialakított modell valójában a kapacitásépítést használja fel arra, hogy kiterjessze a beszerzés szerepét és az ellátási lánc vonatkozásában azonosítsa a közbeszerzés szerepét az innováció elterjesztésének

¹ Telgen, J, Harland, C és Knight, L (2007) 'Public procurement in perspective', in L Knight, C Harland, J Telgen, KV Thai, G Callender és K McKen (eds), Public procurement: international cases and commentary, Routledge, London

² www.irspp.org

³ Lásd. például Kozlenkova, I. V., Samaha, S. A., & Palmatier, R. W. (2014). Resource-based theory in marketing. Journal of the Academy of Marketing Science, 42(1), 1-21.

folyamatában. Az ötlet eredetileg abból indult ki, hogy a Journal of Purchasing and Supply Management szerkesztői közzétették véleményüket a beszerzés jövőjével kapcsolatban. A cikkben Knight et al (2022)⁴ számba veszi a lehetőségeket a „nem szokványos üzleti tevékenység”- jellegű beszerzési és ellátási lánc menedzsment kutatás számára. Értelmezésük szerint a közbeszerzési szervezetek nem rendelkeznek az innováció megrendelésére és szerződéses rögzítésére vonatkozó képességekkel, és szabványok, szabályok és normák is korlátozzák őket, melyek akadályozzák az együttműködést az innovatív kkv-kkal. A cikkben lehetőséget látnak annak kutatásában, hogy a közszervezetek hogyan tudják hatékonyan integrálni a kkv-k innovációit ellátási láncukba. Ebben az összefüggésben a fő kérdés nem a piaci kudarcok kezelése, hanem új piacok létrehozása, amihez megfelelő kapacitásépítésre és az ajánlatkérők közbeszerzési szerepvállalásának újragondolására van szükség. Ezért mutat túl a kapacitásépítésen a kutatás, melyet – látva a szakirodalom alakulását, – várhatóan érdemes folytatni.

4. Megjegyzés, észrevétel az innováció és közbeszerzés kapcsolatáról

A bíráló szerint az innováció és közbeszerzés összekapcsolása nem meggyőző, hiszen az innovációt a vállalatok végzik el. A megállapítással egyetértek, miközben arra hívom fel a figyelmet, hogy pontosan így terjeszti ki a kapacitását a közbeszerzés, hogy az ellátási láncra is próbál hatást gyakorolni és igyekszik a beszerzett új technológiát, terméket legyártatni, disszeminálni. Ebben a vonatkozásban túlnyúlik a közbeszerzés saját eljárásjogi keretein és így tud hatást gyakorolni, valamint nagyobb hasznossággal eljárni.

5. Megjegyzés, észrevétel a verseny intenzitásáról

A bíráló szerint triviális a verseny intenzitására vonatkozó állítás. A verseny intenzitásának mérésére a Belső Piaci Eredménytábla⁵ jelenleg az egyajánlattevős eljárásokat használja, így egyben le is egyszerűsíti a helyzetet, azaz egy indikátor alapján minősíti az egyes tagállamokat az Európai Unióban. A cikk olyan kapcsolódási pontokat mutat be, ami egyértelművé teszi, hogy önmagában az egyajánlattevős eljárások milyen további adatkapcsolatok mellett értelmezhetők, tehát valójában erős kritikai éllel fogalmaz meg érveket az egyajánlattevős eljárások vizsgálatával szemben. Ennek a cikknek a hatására az Európai Bizottság EXPP munkacsoportjába kaptunk közbeszerzés-kutatók meghívást azért, hogy a közbeszerzési jogalkotóknak mondjuk el, mire jutottunk⁶. Tehát ezek az egyszerű összefüggések valójában képesek kifejezni azt az elégedetlenséget, melyet egy kutató a túlzottan egyszerű indikátorrendszer eredményeként történt döntéshozattal szemben megfogalmazhat. A cikk ugyanakkor olyan összefüggéseket tár fel, melyeket ezidáig senki nem vizsgált, és ennek megfelelően a fejlett és fejlődő országok vonatkozásában sem lelt rá arra az összefüggésre, amit magyar kutatóknak sikerült találniuk.

6. Megjegyzés, észrevétel az tagállamok közbeszerzési piacának nagyságáról

A bíráló hiányolja az Európai Unió tagállamai nagyságának, méretének figyelembe vételét a statisztikai elemzések során, amit ezidáig nem vizsgáltunk. A TED adatbázis elemzése során egyértelművé vált, hogy a közbeszerzésben történő közpénzköltés mértékéről csak hozzávetőleges információkkal rendelkezünk. A tagállami elemzések, nemzetközi szervezetek összehasonlító tanulmányaiban különböző mértékek kerülnek közzétételre, függően az érintett szervezet módszertanától. A 2025-ben elvégzett közbeszerzési irányelvek értékelésére vonatkozó tanulmány⁷ szerint van olyan tagállam (NL és DE), ahol a közbeszerzési szerződések több mint 20%-a 10 EUR

⁴ Knight, L., Tate, W., Carnovale, S., Di Mauro, C., Bals, L., Caniato, F., ... & Wagner, S. M. (2022). Future business and the role of purchasing and supply management: Opportunities for ‘business-not-as-usual’ PSM research. *Journal of Purchasing and Supply Management*, 28(1), 100753.

⁵ https://single-market-scoreboard.ec.europa.eu/business-framework-conditions/public-procurement_en

⁶ Tátrai, T., Vörösmarty, G., & Juhász, P. (2024). Intensifying competition in public procurement. *Public Organization Review*, 24(1), 237-257.

⁷ Rosa I., Tátrai T., Tresó D. (2025) <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f586c022-a7ea-11f0-a7c5-01aa75ed71a1/language-en>

alatti értékű. Ez egyben azt jelenti, hogy nem egyszerűen hibásak az adatok, hanem nagyon gyakran nem valós adatok kerülnek közzétételre a közbeszerzések kapcsán. Éppen ezért rendkívül pontatlan adatok alapján van lehetőségünk számolni, összességében csak becsülni tudjuk a piac nagyságát. Az ajánlattevők számával kapcsolatban pedig nem rendelkezünk egységes azonosítóval az Európai Unióban, ezért csak az egyes nemzeti elektronikus közbeszerzési rendszerek egyedi adatai alapján lehet megállapítható azon gazdasági szereplők száma, amelyek ajánlatot tesznek a közbeszerzésben. Magyarországon a Teljesítmény keretrendszer⁸ adatai alapján erről pontos adataink vannak, ami lehetővé teszi az elemzést, de az Európai Unió tagállamainak vonatkozásában ezt jelenleg nem tudjuk megtenni.

7. Megjegyzés, észrevétel az öntisztázásra vonatkozó eredmények összefoglalásáról

A megállapítás, mely szerint az öntisztázást célszerű lett volna egy táblázatban összefoglalni és összevetni a korrupcióérzelékelési és korrupcióellenőrzési indexekkel valós problémára hívja fel a figyelmet. A versenyre közvetett módon hatást gyakorló öntisztázás korlátozottan alkalmas a verseny dinamizálására, hiszen erodálja azokat az eszközöket, melyeket a nem etikus piaci szereplő kiszorítására vezettek be a közbeszerzésben. Ebben a vonatkozásban a verseny intenzitása növelésének egy olyan módjáról beszélünk, mely valójában kontraproduktív és különösen a fejlődő országok vonatkozásában nem éri el a kívánt hatást. A fejlődő országok közül ezért tettem különbséget a magasabb, közepes és alacsonyabb korrupciós index-szel rendelkező országok között, hogy egyértelmű legyen, a vizsgálat nem egyszerűen fejlett és nem fejlett országokra, hanem olyan országokra fókuszál, melyek kulturális, közbeszerzés-történeti adottságai viszonylag hasonlóak, annak ellenére korrupcióérzelékelési szempontból más-más szinten helyezkednek el.

8. Megjegyzés, észrevétel az öntisztázással kapcsolatos fogalomhasználatról

A bíráló által jelzett „öntisztulás” – „öntisztázás” – „öntisztítás” szinonimaként történő alkalmazása a hazai szóhasználatból ered, mivel többféleképpen fordítható a self-cleaning vagy self-cleansing kifejezés, függően attól milyen szakmai háttérrel érkező szakember szól róla. Valójában ezek a kifejezések arra is alkalmasak, hogy kritikusan szemléljük őket és feltesszük a kérdést: hogyan tud „öntisztulni” az a szereplő, aki teljes mértékben részese volt egy kartellnek? Ezt a szereplőt legfeljebb „tisztázni” vagy „tisztítani” lehet, ellenben eljárásjogi értelemben saját maga tisztul meg az eljárás folytán. Összességében valóban többféle kifejezés kerül alkalmazásra, melynek a hazai jogalkalmazásban kevésbé van jelentősége.

9. Megjegyzés, észrevétel a bürokratikus eljárásról és az intézményi korrupcióról

A bíráló által jelzett bürokratikus eljárás összekeverése a korrupcióval egyértelművé teszi azt a tényt, hogy az intézményi korrupcióval kapcsolatos elméleti feltárást tovább kell folytatnom. Önmagában az az eredmény, hogy az intézményi korrupció azonosításához a deformált, manipulált közbeszerzési és pénzügyi szabályok, a döntéshozó által érzékelt és/vagy a közbeszerzési menedzserek által érzékelt elvárások, valamint az egyén meggyőződésének vizsgálata és értékelése szükséges, túlmutat azon a feltételezésen, hogy a bürokratikus intézményi eljárásrend lehet a felelős önmagában az intézményi korrupcióért.

10. Megjegyzés, észrevétel a korrupciós kihívások és korrupció kifejezésének keveredéséről

Kifejezetten a Telgen és társai (2007) modellbe illeszkedve kerül egy esetben említésre a „korrupciós kihívások” kifejezést, ami arra utal, hogy egy elszámoltatható rendszerben, ahol a korrupció szintje alacsonyabb, könnyebben lehet a közbeszerzést iparpolitikai eszközként felhasználni, ami illeszkedik a modellbe és melyre Kattel és Lember (2010) nagy vitát kiváltó cikke is épít. Egyébiránt a bíráló által jelzett „korrupciós kihívások” nem keverednek a „korrupció” fogalmával az értekezésben, hiszen egyetértve a bírálóval, két különböző témáról van szó.

⁸ <https://ekr.gov.hu/cms/szakmai-anyagok/teljesitmenymeresi-keretrendszer?page=1>

11. Megjegyzés, észrevétel a privatizációról

Gazdaságtörténeti szempontból valóban nem történt említés a privatizációról, aminek az az oka, hogy a kiválasztott szócikkek közül elsősorban az intézményi korrupcióval vagy a verseny intenzitásával kapcsolatos cikk kapcsolódhatott volna közvetlenül a témához. Egyébiránt a privatizáció és a közbeszerzés témája feltáratlan a szakirodalomban, mely abból a sajátos okból van így, hogy a privatizált cégeket automatikusan kiemelték az érintettek a közbeszerzés hatálya alól. Az EU-hoz történő csatlakozásunkkal ugyanakkor ez a helyzet megváltozott és a „közjogi szervezeti” kategória a pontosan hasonló helyzetben lévő vállalkozások esetében gyakran mégis a közbeszerzési kötelezettség fennállását eredményezte. A kritika jogos és biztosan további kutatást igényel.

12. Megjegyzés, észrevétel a meghívásos eljárás hiányáról

Terminológiai szempontból a meghívásos eljárás tárgyalásának hiányát az alábbiakban tisztázom. A dolgozatban a hirdetmény nélküli tárgyalásos eljárások kifejezést alkalmaztam, melyet „direct contract”-ként is azonosít a Belső Piaci Eredménytábla⁹. A magyar köztudatban egyértelműen a meghívásos eljárás terjedt el, azonban a meghívásos eljárás egy olyan eljárástípus¹⁰, melyet a magyar közbeszerzési szabályozás másra használ, ezért volt szükség arra, hogy a pontos jogszabályi terminológia kerüljön alkalmazásra.

Köszönöm Dr. Mihályi Péternek, Dr. Berács Józsefnek és Dr. Tóth István Jánosnak az előremutató megjegyzéseket, az elméleti háttér erősségével kapcsolatos támogatást és a közbeszerzéshez kötődő további kutatásokra bátorító opponensi véleményeket.

2025.12.08.

Tátrai Tünde

⁹ https://single-market-scoreboard.ec.europa.eu/business-framework-conditions/public-procurement_en

¹⁰ A közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLIII. törvény 82-84. §